

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

Курган А.С., студентка

Науковий керівник: Костенко Ю.О., к.т.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Господарська діяльність суб'єктів господарювання пов'язана з розрахунковими операціями, які можуть привести до утворення зобов'язань. Зобов'язання за своєю сутністю є залученими із зовнішніх джерел фінансовими ресурсами, наявність яких дає можливість розширювати господарську діяльність підприємства, забезпечуючи при цьому зростання його прибутковості, а отже, й зростання рентабельності власного капіталу. На сучасному етапі розвитку економічних відносин безконтрольне зростання зобов'язань може привести підприємство до втрати його фінансової стійкості та платоспроможності. Тому перед суб'єктами господарювання постійно постають питання щодо:

- обґрунтованості виникнення заборгованості;
- недопущення прострочення термінів погашення заборгованості;
- недопущення доведення заборгованості до стану безнадійної;
- здійснення постійного контролю за виникненням і погашенням зобов'язань;
- правильного та достовірного її відображення в фінансовому обліку і звітності.

Необхідно відзначити, що наявність зобов'язань вважається нормальним для будь-якого підприємства, оскільки вони є основою взаємовідносин між суб'єктами господарювання. Раціональна організація обліку зобов'язань покращує договірну і розрахункову дисципліну, сприяє прискоренню оборотності оборотних коштів, а отже, поліпшенню фінансового стану підприємства.

Метою нашого дослідження є проведення аналізу динаміки зобов'язань та забезпечень у балансі підприємств України та дослідження трактування дефініції «зобов'язання».

Сучасний стан функціонування підприємств різних видів економічної діяльності свідчить про тенденцію щорічного зростання обсягів зобов'язань, так за даними Держстату України, загальна сума довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень виросла з 3 760 060 млн. грн. у 2013 р. до 7 543 559 млн. грн. у 2016 р., або у

Таблиця 1 – Динаміка питомої ваги зобов'язань та забезпечень у балансі підприємств за видами економічної діяльності (розраховано автором за даними [1])

Види економічної діяльності	Значення на кінець року															
	2013				2014				2015				2016			
	ДЗЗ	ПЗЗ	ККБ	КРЗ	ДЗЗ	ПЗЗ	ККБ	КРЗ	ДЗЗ	ПЗЗ	ККБ	КРЗ	ДЗЗ	ПЗЗ	ККБ	КРЗ
Сільське, лісове та рибне господарство	13,7	36,1	7,1	27,0	16,1	41,9	7,1	18,5	9,9	49,9	4,1	10,1	4,0	71,9	1,9	11,2
Промисловість	19,6	41,9	5,3	33,9	23,5	47,7	6,8	30,9	24,8	54,9	7,1	26,4	20,1	61,0	8,4	37,4
Будівництво	29,4	59,5	4,3	52,8	36,2	62,7	4,7	27,2	33,9	71,3	3,7	22,6	33,9	70,6	2,4	24,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,6	76,9	12,1	63,2	17,0	85,0	12,3	49,5	18,1	86,7	9,9	37,4	15,3	86,2	7,6	44,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	18,2	33,9	3,0	27,3	18,3	40,8	2,8	23,7	13,2	19,2	1,1	9,8	12,9	23,5	0,6	11,7
Тимчасове розміщування й організація харчування	26,5	36,2	3,0	31,4	40,5	47,3	4,6	17,3	52,4	58,1	4,1	14,8	61,5	56,6	3,1	16,9
Інформація та телекомунікації	23,0	44,3	4,1	28,7	31,9	63,9	3,4	42,0	21,7	36,9	4,4	19,7	31,7	59,5	4,8	23,6
Фінансова та страхова діяльність	15,2	28,8	3,1	22,0	21,0	40,1	3,7	20,6	23,5	41,0	3,6	14,1	27,4	36,7	3,6	13,2
Операції з нерухомим майном	31,6	36,8	5,1	29,0	44,6	46,4	6,8	14,0	45,6	57,0	5,8	14,8	43,7	63,6	3,7	18,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	17,7	47,9	8,7	37,3	18,2	38,1	6,9	15,3	12,4	27,2	4,7	10,4	10,4	32,8	4,3	14,7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	6,5	16,5	2,1	13,6	9,9	20,6	2,9	10,0	9,5	25,3	2,6	9,2	7,9	27,0	1,4	9,5
Освіта	6,1	23,1	1,1	20,5	4,3	23,2	1,7	10,6	8,7	30,5	1,9	9,8	7,6	31,8	1,7	13,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	22,6	32,1	1,0	24,2	31,8	38,5	1,1	24,8	34,1	36,3	1,2	21,1	26,6	38,8	1,5	22,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	26,6	39,4	4,6	23,8	30,2	35,5	3,4	9,6	33,2	38,7	3,1	8,9	37,8	43,6	3,3	13,8
Надання інших видів послуг	4,4	63,0	0,9	29,1	11,8	62,6	1,4	17,1	7,5	61,9	1,6	16,2	6,2	51,3	1,5	14,2
Усього	18,7	47,1	6,5	38,0	22,7	52,6	7,1	28,9	20,7	51,0	5,6	20,7	17,0	58,5	5,0	25,9

ДЗЗ – довгострокові зобов'язання і забезпечення; ПЗЗ – поточні зобов'язання і забезпечення; ККБ – короткострокові кредити банків; КРЗ – кредиторська заборгованість

2 рази [1]. Аналіз динаміки питомої ваги зобов'язань та забезпечень у балансі підприємств за видами економічної діяльності (таблиця 1) вказує на те, що цей показник також зростає (65,8 % у 2013 р. і 75,% у 2016 р.). Основною причиною зростання є збільшення питомої ваги поточних зобов'язань і забезпечень з 47,1 % у 2013 р. до 58,5 % у 2016 р. Основною причиною виявлених тенденцій є обмежений обсяг власного капіталу, що використовується для діяльності українських підприємств.

Розкриття сутності дефініції «зобов'язання» є об'єктом постійного обговорення фахівців у сфері економіки, бухгалтерського обліку і права, у таблиці 2 наведені основні визначення цього терміну з врахуванням нормативно правових документів.

Таблиця 2 – Визначення дефініції «зобов'язання»

Нормативний акт або автор	Сутність економічної дефініції «зобов'язання»
1	2
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Зобов'язання - заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [2]
НП(С)БО № 1	Зобов'язання - заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [3]
П(С)БО № 11	Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду [4]
МСБО № 37	Зобов'язання - існуюче зобов'язання суб'єкта господарювання, яке виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, призведе до вибуття ресурсів суб'єкта господарювання, котрі втілюють у собі економічні вигоди [5]
Господарський кодекс України	У статті 173 господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько - господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку [6]
Цивільний кодекс України	Статтею 509 визначено, зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості [7]

1	2
Юридична енциклопедія	Зобов'язання – правовідносини, відповідно до яких одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання зобов'язання [8]
Азрилиян О.М.	Зобов'язання — це оформлені договором громадянсько-правові відносини, в силу яких одна сторона зобов'язана виконати на користь іншої сторони певні дії або утриматися від певних дій. Зобов'язання завжди мають певний суб'єктивний склад, динамічність, владність змісту, цілеспрямованості, конкретність, санкціонованість [9]
Бичик С. В.	Зобов'язання це договір, згідно з яким одна сторона (боржник) зобов'язана здійснити на користь другої сторони (кредитора) певні дії або ж утриматися від них [10]
Бутинець Ф.Ф.	Зобов'язання це борги (заборгованість) підприємства, які виникають внаслідок придбання товарів та послуг в кредит, або кредити, які підприємство отримує для свого фінансування [11]
Завгородній А. Г.	Зобов'язання – це правовідносини, відповідно до яких одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, сплатити гроші тощо) або утриматися від такої дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання зобов'язань [12]
Лучко М.Р.	Зобов'язання є юридично регламентованим обов'язком компанії щодо виплати грошей і надання товарів, робіт і послуг, які виникли в результаті минулих подій [13]
Райан Б.	Зобов'язання – вільно укладена згода між двома чи більше сторонами для здійснення певної діяльності, що має економічну цілеспрямованість [14]

Виходячи з наведених тлумачень дефініції «зобов'язання», з юридичної точки зору під зобов'язанням розуміють певні правовідносини боржника і кредитора, а з точки зору бухгалтерського обліку – це саме заборгованість суб'єкту господарювання. Правильне визначення дефініції «зобов'язання» як такої є дуже важливим, тому що залежно від нього заборгованість або може, або не може бути визнана і відповідно відображена в фінансовому обліку і звітності як зобов'язання. З вищенаведеного можна зробити висновок, що дефініції «зобов'язання» в обліку має свої особливості та поєднує в собі економічний та юридичний аспекти.

Література.

1. Сайт Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze.htm
2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-ХІУ, із змінами і доповненнями

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>

5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_051.

6. Господарський кодекс України » [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print1479390952492411>

7. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

8. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : “Укр. енцикл.”, 1998. – Т. 2: Д-Й. – 1999. – 744 с.

9. Большой бухгалтерский словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. — М. : Институт новой экономики, 1999. — 574 с.

10. Бичик С. В. Словарь экономических терминов / Бичек С. В., Даморацкая А. С., Даморацкая И. В. – М. : Выш. шк., 2009. – 271 с.

11. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку. Навчальний посібник / Ф.Ф. Бутинець, О.В. Олійник, М.М. Шигун, С.М. Шулепова ; 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 276 с.

12. Завгородній А. Г. Облік і аудит: термінологічний словник / Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л., Партин Г. О. – Львів : Центр Європи, 2009. – 671 с.

13. Лучко М.Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: Навчальний посібник / Лучко М.Р., Бенько І.Д. – Тернопіль : Економічна думка, 2004. – 236 с.

14. Райан Б. Стратегический учет для руководителя / Б. Райан ; пер. с англ. ; под ред. В. А. Микрюкова. – М. : Аудит; ЮНИТИ, 2008. – 616 с.